

**רשימת ספרי "בן מלך"
שיצאו לאור עד עתה:**

- חתומות
- ספירת העשר והתשובות
- ימי נדאים
- חתומות
- ימי הפורים
- הגדה של פסח
- בעניני מצוות המדיניות
- שמקור
- תכנון ומסדר
- שירי הדרשים
- שבת קודש
- מידת הנבון
- שמענו בעונה
- ענינים בש"ס ובהלכה
- זמירות שביב
- קטלוג הקלטות שיעורים
- רב רבינו-ד"ר - מאמרי
- מאמרי נדאי-נח
- רב ראשית חוב' - נ"ך
- ק"ו מוליות
- רב ראשית חוב' - רצא-וידו
- שנת-חוב' - שנת-בשלח
- שנות ח"ב - מאמרי מבוא
- ירחי-מנשמים
- שנת חוב' - ירחונה-פקודי
- יקרא ח"א - יקרא-מנוע
- יקרא ח"ב - אחרי-חיובקות
- מברכי אחי - מברכי-שילח
- מברכי חוב' קודש-מסעי
- דברי ח"א דברי-ראה

תנן להשיג: mechonbennetech@gmail.com
 בארצות ונתן להשיג: sales@yefenofbooks.com | Warehouse: 8482450220

פרשת וישב

שלא לתת לאדם שולו בעולם הזה, אלא שעצם מילוי התפקיד בא על ידי טירחה והקושי, וכמידת גודל המשימה והייעוד המוטלים על כל אחד לפי טבעו וכשרונו, כן היא מידת הטורח והעמל.

ויש לדעת, כי עצם הקושי והעגמת נפש וההתמודדות, בונים את האדם ומרוממים את אישיותו. כי הצרות והקשיים מעמידים את האדם בפני כל מיני תהיות וניסיונות והתמודדויות,

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען. אלה תולדות יעקב, יוסף בן שבע עשרה שנה (לז, א-ב)

וברש"י - 'אלה תולדות יעקב וכו', ועוד נדרש בו, וישב ביקש יעקב לישב בשלוה, קפץ עליו רוגזו של יוסף, צדיקים מבקשים לישב בשלוה, אומר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב אלא שמבקשים לישב בשלוה בעוה"ז' (עפ"י בר"ך פ"ד ג,ג).

בגליון
 פרשת וישב

ביאורי פסוקים..... עמוד 1

בענייניא דיומא

מאי תנוכה..... עמוד 7

ברכת 'שעשה ניסים לאבותינו'..... עמוד 9

במחלוקת ב"ש וב"ה

אם מוסיף והולך או פותח והולך..... עמוד 10

ויש לבאר מה שאמרו 'לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב אלא שמבקשים לישב בשלוה בעוה"ז'. דהרי ה' אוהב צדיקים, ואין מחסור לפניו מלברך אותם בטובה כפולה ומכופלת ושפע ושלוה בשני עולמות העולם הזה והעולם הבא, ואם כן בוודאי שאין הטעם בזה משום שאין הם כדאיים לזכות בריבוי טובה.

אלא נראה הביאור בזה, שתפקיד האדם בעולם הזה הוא לפעול ולעשות ולבנות 'לעבדה ולשמרה', ומעצם טבע היצירה והבנין שהם טעונים מאמצים והשקעה, וכן מצד עצם ההתמודדות יש לפעמים מצבים של עגמת נפש. ואין זה משום קמוץ ידיים

פרנס השבוע

עץ חיים היא למחזיקים בה

הוצאות הדפסת גיליון זה נודבו לזיכוי הרבים ע"י ידידנו הנכבד, איש חי רב פעלים וכביר המעש לתורה ולתעודה, ממקימי עולה של תורה, מחשובי אברכי קהילתנו ומגדולי תומכי מכוננו הרב **הלל שפירא** שליט"א

מנהל בית החינוך לבנות "בית יעקב הישן" ביתר עילית לרגל הכנס בנו לעול תורה ומצוות

זכות הפצת אור תורתו הבהירה של רבינו בעל הבן מלך תעמוד לו ולמשפחתו בכל הברכות האמורות למחזיקי התורה לראות ברכת והצלחה בכל אשר יבנו

להנצחת ותרומות "פרנס השבוע/החודש" אפשר להתקשר לטלפון מס' 054-8422488

יו"ל ע"י מכון 'כתבי בן מלך'

לתרומות והנצחות נא לפנות ל: 054-8422488

לקבלת העלון במייל, ניתן להצטרף בכתובת
mechonbenmelech@gmail.com

כתובת המכון: אוהב ישראל 1/9, ביתר עילית

לתגובות והערות נא לפנות ל: 052-7616048

לקהל שוחרי תורת ה'בן מלך' ואוהבי התורה בכל מקום שהם

הננו בזה בקריאה של חיבה לשוחרי התורה,
להיות שותפים וידידים איתנים למפעל הכביר של מכוננו
להפיץ על פני תבל את אורו המיוחד והבהיר בתורה של
מורנו ורבינו בעל ה'בן מלך' זצוק"ל

ולתמוך בבית היוצר 'מכון כתבי בן מלך', אשר אך ורק מכוחו יוצאים לאור
כל גזגי תורתנו של רבינו ושיעוריו המרובים, כאשר זכינו לראות את הכרכים
הרבים נדפסים ויוצאים לאור עולם, ופתחו אופקים חדשים בפני כלל
שוחרי התורה

מהררי ציון יוצאת הקריאה, בואו לעזרת ה' בגבורים, המשימה הגדולה
עדיין לא הושלמה ודורשת משאבים רבים מדי חודש בחודשו.
נא זכו והצטרפו להימנות למצווה חשובה זו של הרבצת והפצת אור התורה
לזכות את הרבים, הטו שכם וטלו חלק במשימה הגדולה
פנו עתה להנהלת המכון והצטרפו למשפחת התורמים והמנויים
לדבר המצווה הגדולה הנתונה בידינו

באין מענה השאירו הודעתכם ונשוב אליכם בהקדם

בשורה טובה למבקשי ה'

ניתן להאזין לשיעורי רבינו זצוק"ל בקו השיעורים

'קו בן מלך'

03-3077354

ישנה אפשרות לבחור במאגר הממוחשב ולהאזין לשיעורים

בפרישת השבוע - ובעניינא דיימא

שמעו ותחי נפשכם

ויזו רצון שנובה להגדיל תורה ולהאדירה

מכון כתבי בן מלך
התנועה

הודעה חשובה ומשמחת
לתורמי המכון

ניתן לקבל החזר מס

על תרומות למכון בגובה של

עד 35% מערך התרומה

לפי סעיף 46

- ספרים
- למען השנה
- סדרת ספרים
- ביאורים ופירושים
- על המורה הנסיון הורה
- שיעורים
- על הש"ס
- ספר
- המת ומחשבת
- ביאורי סוחר
- ספר
- אמנה ומחוק
- מגאן
- תורה ודעת
- אמרים
- תורה ודעת

הנצחות תורמים

קו בן מלך
03-3077354

מיתות מכון

שיעורים 94 עוקב מכתב

עבודת השנה בבתי מוסד
לשמוק סיקוריו רבני
מחולקים לפי נשאים
בכל התחומים

הכשרת ספרו בן מלך
בתיבת המסורת בבתי חלום

מלפון התחלה: 054-8422488
כתובת: ארזת ישראל 1/9

ביתר עילית
קניית מכתב לפי סעיף 46

לתיבת הארית
mechonbenmelech@gmail.com

אוצרות
בן מלך

היה יכול לישב בשלוה, שעדיין הוא בתפקיד של העשייה בעולם הזה הכרוך בקשיים וחוסר שלוה. והנה מה שביקש יעקב לישב בשלוה, היינו משום שמצינו בחינה כזאת אצל האבות, לאחר שסיימו עבודתם בעולם, כדאיתא בגמרא 'שלשה הטעימן הקב"ה מעין העולם הבא אלו הן אברהם יצחק ויעקב' (בבא בתרא ז').

ומשום כך סבר יעקב שהגיע כבר גם זמנו לישב בשלוה, אחרי שעבודתו נשלמה בבנין י"ב השבטים. אמנם נגלה לו מאת הקב"ה שלא כן הוא, אלא עדיין זקוק הוא להשלים את מבנה העם, וליצור את השבטים מנשה ואפרים, ולכן קפץ עליו רוגזו של יוסף.

והנה חז"ל גילו לנו במדרש אימתי היה בחינת מעין עוה"ב אצל יעקב, והיינו בסוף ימיו כאשר בא למצרים, שאז זכה למעין העולם הבא. כדאיתא ב'תנא דבי אליהו רבה' - 'הקב"ה נתן ליעקב שבע עשרה שנה סמוך לזקנתו טובים מעין עוה"ב' (פרק ה').

כלומר שאחר ביאת יעקב למצרים, כאשר ראה את יוסף ובנה ממנו שני שבטים, אז אכן נשלמה עבודתו בעוה"ז, וזכה שהטעימו הקב"ה מעין העולם הבא.

* * *

ויאמר ישראל אל יוסף, הלא אחיך רועים בשכם, לכה ואשלחך אליהם... וימצאהו איש והנה תועה בשדה, וישאלהו האיש לאמר מה תבקש... ויאמר האיש נסעו מזה, כי שמעתי אומרים נלכה דותינה, וילך יוסף אחר אחיו וימצאם בדותן (לז', יג-יז)

מבואר בכתוב כי יעקב שלח את יוסף לדרוש בשלום אחיו הרועים בשכם, אולם כאשר יוסף הגיע לשכם ראה שאין האחים נמצאים שם, והוא תועה בדרכו לתור אחריהם. והנה איש מוצאו תועה בשדה ונחלץ לעזרתו, ומכוון את דרכו לדותן, שם הוא אכן מוצא את אחיו, והם מתנכלים להמיתו.

והנה יש לדעת, מדוע שינו האחים את דרכם

וכאשר הוא מתגבר עליהם ונוהג באופן נכון וראוי בכל המצבים המזדמנים לפניו, הדבר מפתח בו את הכוחות המיוחדים הנצרכים לבניית הקומה המיועדת לו. ויש שדווקא המצבים הקשים הם 'היכי תמצוי' לחשוף את המדריגות הגדולות והנסתרות שבאישיותו, ולפעמים מתגלים מעלותיו דווקא בעת שנקלע למצב סבוך ומורכב, והוא נאלץ להתמודד ולהתייחס בשיקול דעת נכון ולהגיב תגובה נכונה בהתאם למצב, ובכך הוא מתחשל ומתעדן ומתברר ומרומם את נפשו.

והנה בתחילת דרכו גם יעקב ידע כל זאת, ולא ביקש לישב בשלוה, ואכן עמל קשות כל השנים, כי כן הוא צורת בנין עולמו של הצדיק, וכל שכן בניינו הגדול של עם ישראל, שמצריך מאמצים כבירים, אמנם מעתה שהיו בניו שנים עשר ונקרא שמו ישראל על שם הנצחון, וחזר בשלום אל ארץ ישראל, והיה כבר בדרגת 'מרכבה לשכינה' ו'קראו הקב"ה ליעקב א-ל', סבר שהגיע לתכלית עבודתו בעולם הזה, ומעתה עומד הוא במצב של מעין העולם הבא שאין הוא נצרך לעמל ועבודה, והוא כבר נמצא במצב של 'מחר לקבל שכרם' (עירובין כב.).

אמנם לא כן היתה מחשבתו של מקום, כי עדיין לא נשלמה עבודתו של יעקב, שאף שכבר העמיד י"ב שבטים, וניצח את עשיו ואת שרו של מעלה והגיע לכל המדריגות הנשגבות האמורות, עדיין היה לו תפקיד להוסיף ולצחצח את מדריגתו כ'ישראל' עד לפיסגת שלימותה, ובתוך זה נכלל הביורור בין השבטים, לקבוע מי יהיה המלך מביניהם. ועל כן עד אז אינו יכול לישב בשלוה, כיון שהוא עדיין במצב של 'היום לעשותם' (שם).

עוד נתברר בהמשך הזמן, שאף שהעמיד י"ב שבטים, עדיין הוצרך להעמיד שבט נוסף, וכמו שהיה בעת בואו למצרים, שקבע יעקב שבני יוסף אפרים ומנשה יהיו לשני שבטים - 'אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי' (מח, ד-ה). וכמו שכתב רש"י שם שלזה התכוון הקב"ה כאשר נגלה ליעקב והבטיחו 'גוי וקהל גוים'. והנה כל זה היה צריך להיות דווקא באופן שאחד השבטים יהפוך לשני שבטים. וכל עוד שלא הגיע לשלב זה עדיין לא

ויסתכן בזה, כי כל הדרכים בחזקת סכנה, ומועדים לפגיעת לסטים וחיות רעות וכל מיני פורעניות. וכפי שאנו מוצאים בהמשך הדברים, שטענת 'חיה רעה אכלתה' היתה סבירה ומתקבלת על הדעת.

ברם, שמירה מיוחדת מעניק ה' לצדיקים - 'שומר ה' את כל אוהביו' (תהילים קמה, כ) - ולנוכח הסכנה הגדולה בה היה נתון יוסף, זימן לו הקב"ה איש שיכוון את דרכו למצוא את אחיו, כדי לחלצו מסכנת התעיה בדרכים. ועל פי מדרשו היה זה מלאך גבריאל, וכדבר שנאמר - 'כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך' (שם צא, יא).

ומעתה יבוא מדרש חז"ל בעומק פשוטו של מקרא - 'הסיעו עצמן מן האחווה וכו' לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם'. כי אכן זו היתה מטרת יציאתם לדותן, כעצה ותחבולה לגרום למותו של יוסף מבלי לשלוח יד בנפשו, אלא ששלח הקב"ה את מלאכו לפניו לשמרו בדרך ולהוציאו מכלל אותה הסכנה. ואמנם בכך שהודיעו המלאך שנסעו לדותן, לא היתה כוונתו כי בבואו לדותן ימיתוהו, אלא רמז לו כי עצם נסיעתם היתה תחבולה להביאו לכלל סכנה, והוא לא נשלח אלא לחלצו מסכנה זו.

וכיון שראוהו מרחוק, ונוכחו לדעת שיצא מכלל סכנת מיתה עצמית, לכן התנכלו להמיתו באמצעים אחרים, אולם עדיין עשו כל טצדקי להימנע מלפגוע בו בידים. וכך כתב הרמב"ן - 'יראו אותו מרחוק ויתנכלו אותו להמיתו - היו חושבים להמית אותו בנכליהם אשר יתנכלו בטרם יקרב אליהם, ולא יצטרכו לשפוך דמו בידיהם. וכך אמרו בבראשית רבה (פד, יד) - נססה בו את הכלבים. ואולי עשו כן ולא עלתה בידם. וכאשר ראו כי קרב אליהם ולא יכלו להמיתו בנכליהם, אמרו איש אל אחיו הנה בא אלינו ועתה נהרגהו אנחנו'.

אך גם כאשר האחים דנוהו למיתה וגמרו אומר להרגו בידים, שמירת ה' על יוסף לא נטשתו, ונתן הקב"ה בלב ראובן עצה הגונה להצילו מידם (פסוק כב) - 'ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר ויד אל תשלחו

ועזבו את שכם - ששם היו אמורים לרעות את הצאן - ונסעו לדותן. ועיין רש"י שפירש - 'הסיעו עצמן מן האחווה וגו' לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם, ולפי פשוטו שם מקום הוא, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו'. וצריך עיון כיצד מתקשר פשט הדברים עם מדרשם - שהלכו 'לבקש לך נכלי דתות'.

עוד יש להתבונן, מה טיבו של האיש שמצאו בשדה ומה מעשיו. ורש"י פירש שהיה זה מלאך גבריאל (ומקורו בתנחומא וישב ב), אמנם לפי פשוטו היה זה עובר אורח שנזדמן לשם (עיין אבן עזרא). והנה גם כאן נדחקו המפרשים לבאר מה בא הכתוב ללמדנו, וכיצד מקושר הפשט עם מדרשו. ועיין רשב"ם ורמב"ן.

כמו כן יש להעיר, כי מתוך רהיטות הדברים, משמע שמכירת יוסף נתגלגלה כמעט בדרך אקראי, וכי בטרם הגיע יוסף אליהם לדותן, עדיין לא היה בדעתם להרגו, ורק כאשר הלך אחריהם במצות אביו, והמה ראוהו מתקרב ובא, או אז אמרו - 'הנה בעל החלומות הלזה בא' והחלו להתנכל להמיתו. אולם מדברי המדרש משמע שכל מטרת יציאתם לרעיה, ונסיעתם לדותן, היתה בכוונה תחילה על מנת להמיתו.

וביותר תמוה הדבר, שמאחר שמלאך היה, וכבר נודע לו שהם מבקשים לו נכלי דתות להמיתו, כיצד יתכן שישלחנו למקום שבו מבקשים להמיתו. והדברים צריכים תלמוד.

ונראה לבאר, כי אכן כל השתלשלות הדברים היתה מכוונת על ידי האחים, שביקשו להסיר מעליהם את עולו של יוסף שהועיד עצמו למלכות. ואף שדנוהו למיתה אולם לכתחילה לא היה עם לבם להרגו נפש, אלא ביקשו לסבב את הדברים שימותו בעצמו, באופן שלא יצטרכו להמיתו בידים.

ואשר לכן יצאו האחים לרעות את הצאן, מתוך כוונה להתמהמה זמן רב, על מנת שיעקב ידאג לשלומם וישלח את יוסף לחפש אחריהם בשכם, בעוד שהם נסעו למקום אחר. וזו היתה אכן מטרתם, שיתעה יוסף בדרכים ולא ימצאם,

והקב"ה היה עוסק בורא אורו של מלך המשיח
(בראשית רבה פה, א).

וכן אמרו שאמר הקב"ה על יעקב - 'אני עוסק
להמליך את בנו במצרים, והוא מתרעם ואומר
(ישעיה מ, כז) נסתרה דרכי מה' (ב"ר צא, י. איכ"ר ג, יג).

הנה כי כן, בעוד שהאדם רואה לעיניו דברים
טבעיים כדרכו של עולם, והכל עטופים בשקם
ותעניתם על קשיי החיים ותלאותיהם, הקב"ה
יושב וחושב מחשבות לטובה ולא לרעה, ובורא
אורו של משיח, ואיש אינו צופה ויודע סתרי
דרכיו.

וענין זה התקיים באופן מיוחד בבנין עם
ישראל, ובפרטות ביצירת מלכות ישראל. כל
שלבי התהוות העם ושלבי יצירתה של מלכות זו,
לא היו מכוונים בידי אדם, ואיש לא היה יכול
לצפות כלל את התרחשותם. ויש מהם שבעיני
האדם היו נידונים בשעתם כטעות וכתקלה, עד
אשר נתברר כי יד ה' סיבבה את הדברים דווקא
בצורה זו, כדי להביא לתוצאה הנרצית.

מעשה זה של יהודה ותמר הוא שלב ראשון
וחוליה עיקרית ביצירתה של מלכות יהודה, וכאן
בולט באופן מיוחד כיצד נתגלגלו הדברים באורח
פלאי ובלתי צפוי, כאשר יהודה מייבם שלא
בידיעתו את תמר כלתו בתו של שם, ואינו משער
בדעתו כי יד ההשגחה סוללת כאן דרך מופלאה
להוליד ממנה את פרץ אשר מיוצאי חלציו תקום
מלכות בית דוד.

והנה למדין מדברי חז"ל אלו, שיש תביעה
מן האדם להתבונן בהנהגת ה' ולהאמין כי הכל
לטובה, שהרי הקב"ה הוא טוב ומיטיב, ואף
שלכאורה נראה לעינינו להיפך, אל לו להאדם
להתאונן ולהתרעם. כי בוודאי ה' מוליכו ומובילו
אל תכלית הטוב, וחושב מחשבות לטובה.

ועיין שם במדרש שהאריכו בזה - 'מה יתאונן
אדם חי גבר על חטאיו וכו' (איכה ג, לט), רבי אומר
בני תורעמנין, אדם הראשון אחר כל השבח
שעשיתי עמו הוא מתרעם לפני ואומר 'האשה
אשר נתתה עמדי' (בראשית ג, יב), אף יעקב כן, אני
עוסק להמליך את בנו במצרים, והוא מתרעם

בו'. ואמנם התורה מעידה כי כוונת ראובן היתה -
'למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו', אך גם
מכאן מוכח בבירור, כי אף האחים ביכרו להימנע
מלהרגו בידיים, ואשר לכן שמעו לקריאת ראובן
להשליכו תחת זאת אל הבור, כדי שימות מיתת
עצמו - 'ויד אל תשלחו בו'.

ברם, גם ממיתת עצמו הצילו ה', וכאשר
הושלך אל הבור הריק אשר אין בו מים, וכפי
שדרשו חז"ל - 'אבל נחשים ועקרבים יש בו'
(רש"י; שבת כב.), ושוב היה יוסף נתון בסכנת חיים,
במקום נחש שרף ועקרב, נתן הקב"ה בלב יהודה
להניאם מעשות כדבר הזה (פסוק כו-כז) - 'מה בצע
כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו. לכו ונמכרנו
לישמעאלים וידינו אל תהי בו כי אחינו בשרנו
הוא'. אמנם לא היתה כוונת יהודה לבטל את יסוד
מטרתם להסיר מעליהם את עולו של יוסף, אלא
טען בפניהם, כי על מנת לסכל מחשבתו, הרי
שאינן צורך להרגו נפש, אלא די שימכרוהו לעבד,
מתוך הנחה פשוטה, כי מתוך שפל העבדות -
לעולם לא יגיע למלכות.

הנה כי כן, ארבע סכנות חיים התרגשו על
יוסף, ומכולם הצילו ה', בשעה שבדרך הטבע היה
נראה כי כלתה אליו הרעה. בראשונה - כאשר
תעה בדרך והיה נתון בסכנת חיות רעות, וימצאהו
איש וכיוון את דרכו. בשנית - כאשר התנכלו
להמיתו מרחוק ע"י שיסוי הכלבים בו, כמובא
במדרש, ולא עלתה בידם. בשלישית - כאשר
גמרו אומר להרגו בידיים, וראובן הצילו. וברביעית
- כאשר הושלך אל בור הנחשים והעקרבים, עד
שהצילו יהודה.

* * *

**ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת אחיו, ויט עד
איש עדולמי ושמו חירה (לח, א)**

במדרש - 'ויהי בעת ההיא' - רבי שמואל בר
נחמן פתח 'כי אנכי ידעתי את המחשבות' (ירמיה
כט, יא), שבטים היו עסוקין במכירתו של יוסף,
ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו, ראובן היה
עסוק בשקו ובתעניתו, ויעקב היה עסוק בשקו
ובתעניתו, ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה,

ואומר (ישעיה מ, כז) 'נסתרה דרכי מה'. ואף בניו כן, אני עוסק עבור להם לחם קל, כדי שלא יהא אחד מהן גוסא ודולרייא אוחזתו, והן מתרעמין לפני ואומרים 'ונפשנו קצה בלחם הקלוקל' (במדבר כא, ה), אף ציון כך היא עושה לי, אני עסוק עמה להעביר את המלכיות מן העולם, לא כבר העברתי בכל ומדי ויון, ועתיד אני להעביר מלכות הרשעה הזאת, והיא מתרעמת לפני ואומרת 'עזבני' 'שכחני' (ישעיה מט, יד) 'ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני' (איכה רבה ג, יג, פסיקתא דרב כהנא יז, ג), והטעם שהקב"ה מסבב דווקא את הדברים הנשגבים הללו בנתיבות עלומות, הם מפלאי דרכי ה', דברים שכבשן עתיק יומין.

ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני (לח, כו)

במדרש - 'ולמה נתן הקב"ה כתר ליהודה והלא לא לבדו הוא גבור מכל אחיו, והלא שמעון ולוי גבורים והאחרים, אלא שדן דין אמת לתמר לכן נעשה דיין העולם, משל לדיין שבא דין של יתומה לפניו וזיכה אותה, כך יהודה בא דין תמר לפניו שתשרף והוא זיכה אותה מפני שמצא לה זכות, כיצד היו יצחק ויעקב יושבים שם, וכל אחיו, והיו מחפין אותו, הכיר יהודה למקום ואמר אמיתת הדבר, ואמר 'צדקה ממני', ועשאו הקב"ה נשיא, וכן היה בן זומא אומר ודורש, נתביישת בעולם הזה אין אתה מתבייש מן הקב"ה לעולם הבא, שהוא אש אוכלה, למה, שאין בושתו של העולם הזה כלום אלא בושת עמידתו של העולם הבא, שנאמר (תהלים לב) על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו' (שמו"ר ל, יט).

מבואר בזה עד כמה היה תוקף מידת הצדק והיושר של יהודה, שאף אחר שדן אותה למיתה, אולם כשהוברר אצלו האמת, אזי למרות גודל הבושה שבכך הודה יהודה ואמר - 'צדקה ממני'.

ואכן מידה זו שייכת במיוחד להנהגת המלכות, כי תפקיד המלך הוא לשפוט את העם ביושר. כמו שכתוב - 'לשלמה אלוקים משפטיך למלך תן וצדקתך לבן מלך'. ידין עמך בצדק וענייך במשפט' (תהילים עב, א-ב). וכן ברך יעקב את יהודה 'לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו' (להלן מט, י). וכאשר הוכיח את יושר המשפט שנהג בו למרות שבזה סיכן את כבודו ומעמדו, היה זה עדות נאמנה שהוא ראוי למלכות.

ומתוך מעשה זה יצא פרץ ועמדה ממנו המלכות, כלומר שהמלכות נתהוותה ממעשה מסירות נפש על צדק ומשפט.

והנה הוכיח זאת יהודה שני פעמים, הראשונה, כאשר מנע את הריגת יוסף, למרות שערער על מעמדו שלו כמלך האחים.

אמנם שם סבר שגם באופן כזה ימנע את עלייתו לגדולה של יוסף, על ידי שיימכר לעבדות. אולם כאן במעשה תמר, הרי היה פשוט וברור שבכך יפסיד כל מעמדו בוודאות, ולמרות זאת לא נמנע מלומר את האמת.

ובנאמנותו זו לצדק, בשני הפעמים הוכיח שהוא ראוי למלכות, ודווקא משום זאת זכה למלכות, וכדאיתא בחז"ל על הפסוק 'גור אריה יהודה מטרף בני עלית' (מט, ח) - 'מטרף בני עלית - מטרפו של יוסף עלית ונתעלית, מטרפו של תמר עלית ונתעלית' (ב"ר צח, ז).

זהו כלל גדול, שמוטל על האדם לוותר, ואפילו להפסיד הכל למען הצדק והאמת, אולם עם זאת יש לדעת שלפי האמת אין מפסידים מהליכה אחר הצדק, ככתוב - 'כי אין מחסור ליראיו וגו' ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב' (תהילים לד, י). וכתוב - 'שומר מצוה לא ידע דבר רע' (קהלת ח, ה). 'והולך בתום ילך בטח' (משלי י, ט).

מאי חנוכה

השם חנוכה על שם חנוכת בית המקדש

'מאי חנוכה דתנו רבנן בכ"ה בכסליו יומין דחנוכה תמניא אינון וכו' (שבת כא:). פשטות משמעות השם חנוכה, הוא על שם חנוכת המזבח. כאשר מבואר באור זרוע (ח"ב ס"י שכא), ובמהרש"א (שבת שם), ובדרכי משה (ס"י תרע) בשם מרדכי הארוך ומגילת תענית. ובשבלי הלקט (ס"י קעד כתב, שהוא על שם חנוכת הבית.

זה שקראו חכמים, לימים האלו "חנוכה". מורה שיעיקר הנס הוא, חנוכת המזבח וחידוש העבודה בבית המקדש. שמחה זו של חידוש העבודה, היא עיקר מהות החג, וזה תוכן שמחת והודאת ימי החנוכה.

אולם עיין בר"ן שהביא בשם יש מי שאומר שהוא על שם חנו בכ"ה, והובאו דבריו בטור (ס"י תרע). ויתכן שלא כתב כן, אלא על דרך הרמז. אך במהרי"ל המובא בב"ח (שם) משמע שהבינו דבריו כפשוטם. ועי' במהרש"א מה שתמה על זה. ועצם הדבר יש להבין, למה נטו לפרשו בדרך נוטריקון ורמז.

ונראה, שהוקשה להם, שהרי אין עיקר תוכן הנס, רק משום חנוכת המזבח והמקדש. אלא נס וישועה כללית לישראל, שניצולו מגזירות היוונים להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך.

אמנם הדבר מוכרח, שתקנת ימי החנוכה נקבעו על חנוכת המקדש והמזבח. שהרי את עיקר הזכר לניסי החנוכה, קבעו חכמים במצות הדלקת נרות חנוכה. והדלקה זו הינה זכר לנס שאירע במגורה, שהיא מעבודת המקדש. וראו חכמים לתקן את עיקר הזכר דווקא בנס זה, המתקשר עם חידוש עבודת המקדש.

וכן הדבר מוכרע, ממה שתיקנו קריאת התורה בימי החנוכה, בפרשת הנשיאים. והוא מפורש במשנה (מגילה ל:): 'בחנוכה בנשיאים'. וברש"י (שם) - 'דהוי נמי חנוכת המזבח'. והרי קריאת התורה, מצוותה שתהיה בעיקר ענינו של יום. וכדמסיים

שם בסיפא - 'שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל מצותן שיהו קורין כל אחד ואחד בזמנו'. וברש"י - 'ללמוד מכאן שמצוה לקרות ביום המועד מענייני המועדות'. ומכיון שקבעו לקרוא בחנוכה בפרשת חנוכת המזבח, הרי להדיא שיעיקר 'עניינו של יום' בחנוכה, הוא שמחת חנוכת המזבח.

וכן איתא במדרש - 'אמר רבי חנינא בעשרים וחמשה בכסליו נגמרה מלאכת המשכן ועשה מקופל עד אחד בניסן שהקימו משה וכו' ומעתה הפסיד כסליו שנגמרה מלאכה בו וכו' אמר הקדוש ברוך הוא עלי לשלם לו מה שילם לו הקב"ה חנוכת בית חשמונאי', (פסיקתא רבתי פרשה ו). הרי שענין חנוכה, הוא אותו 'חנוכה' שהיה בנשיאים, שהוא חנוכת המזבח.

עיקר עניינו של חנוכה ביטול הגזירות על המצוות

אמנם בנוסח 'על הניסים' שתיקנו חכמים בהודאה, מזכירים ומציינים את הגזירות שגזרו היוונים, על כללות קיום המצוות ולימוד התורה. 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך'. ונושענו מגזירות אלו על ידי המלחמות שעזרנו השי"ת בניסים ונפלאות 'רבת את ריבם'. ובוודאי שמשמעות השמחה בנצחון זה, אינה בנצחון המלחמה כשלעצמו. אלא עיקר משמעותו הוא, הצלת ענין התורה והמצוות בישראל. שניצולו מאותם גזירות של להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך.

וכן מבואר ברמב"ם בריש הלכות חנוכה (פ"ג ה"א) 'שגזרו גזירות ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות וכו'.

הרי שיעיקר עניינו של חנוכה, הוא על הישועה הגדולה, שבטלו כל הגזירות ונתאפשר לחזור ולקיים את כל התורה והמצוות. ולא רק חזרת העבודה לבית המקדש.

והביאור בזה הוא, שאמנם יסוד קביעת ימי החנוכה ושמחת ההצלה, הוא אכן על כללות הצלת התורה והמצוות בעם ישראל. המערכה עם מלכות יוון הרשעה, היתה שעת השמד על כל התורה. ומטרתם היתה לעקור לגמרי את התורה מישראל. וגם ביטול העבודה, היה חלק מעקירת התורה, להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך.

אולם, מכיון שהמקדש והעבודה הם מרכז וציר לכלל קיום התורה והמצוות, על כן היתה מערכה מיוחדת על בית המקדש. וביטולו את העבודה, ושקצו את המזבח כאשר העמידו עליו שיקוץ משומם (ע"ז נב:), וטימאו הטהרות (לשון הרמב"ם), ופרצו י"ג פרצות בסורג (מידות ב-ג). כי המקדש מבטא יותר מכל, שאנו עמו ועבדיו המקיימים תורתו ושומרים חוקי רצונו. והיה זה אות וסמל, למלחמתם הכוללת בקיום התורה ועבודת ה' בישראל.

וז"ל הב"ח (ס'י תרע) 'אבל בחנוכה וכו' היתה הגזירה לבטל מהם העבודה, כדתניא בברייתא שגזר עליהם אותו הרשע לבטל התמיד, ועוד אמר להם מצוה אחת יש בידם אם אתם מבטלין אותה מידם כבר הם אבודין, ואיזה זה הדלקת מנורה שכתוב בה להעלות נר תמיד, כל זמן שמדליקין אותן תמיד הם עומדין כו', עמדו וטימאו כל השמנים, וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה הושיעם ה' על ידי כהנים עובדי העבודה בבית ה', ע"כ נעשה הנס גם כן בנרות, תחת אשר הערו נפשם למות על קיום העבודה'.

כלומר, אף שעיקר המערכה וההצלה, היתה על כללות קיום התורה והמצוות. אמנם קביעת ימי החנוכה ומהות תוכן החג, הוא על חנוכת המזבח והמקדש וחידוש העבודה. כי חנוכה זו מבטאת את חידוש עבודת ה' בישראל, שהוא אות וביטוי לכך שכבר בטלו גזירות הרשעים. וכבר חזרו ישראל לשמור את התורה, ולקיים את המצוות כולן. מלכות יוון הרשעה הטילה את כובד המערכה על

המקדש, וחידוש העבודה הוא הביטוי המרכזי של הנצחון במערכה, ומפלת הרשעים והזדים, ביד הצדיקים ועוסקי התורה.

ואכן, ב'על הנסים' עצמו מפורש, שהישועה התבטאה בחידוש העבודה. 'ואחר כך באו בניך לדביר ביתך ופנו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך'. היינו, שבחידוש העבודה במקדש, היה הביטוי והאות לחידוש והחזרת קיום התורה והמצוות בעם ישראל.

קביעת שמונת ימי החנוכה על פי נס המנורה

ובזה יבואר, מה שנקבעו שמונת ימי החג, על שם הנס שהיה בנרות המנורה. דלא מסתבר שקבעו חג לדורות, על מה שזכו לקיים מצוה. דלא מצינו שנקבע חג בישראל, וחייב שמחה והלל הוודאה, אלא על נס הצלה וישועה שהיה לעם ישראל. וכדליפי' בגמרא דין זה בק"ו מפסח - 'ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה ממיתה לחיים לא כל שכן' (מגילה יד.). אבל על נס שלא בא להצלה, מהיכי תיתי שיקבעו על כך זכר וחג לדורות.

אמנם, לפי מה שנתבאר, הרי עיקר השמחה וקביעת היו"ט לדורות, היא בהצלה הגדולה שעמדה לישראל בימים ההם, בזה שעל ידי הנצחון על מלכות הרשעה, נתאפשר להם קיום המצוות ושמירת התורה. והביטוי המרכזי לדבר הזה היה, כאשר חזרו וחידשו את העבודה בבית המקדש, שהוא מעמודי העולם ויסוד מוסד בקיום התורה.

ולכן קבעו לחגוג את שמונת הימים, שהיה הנס במנורה, משום שנס זה, קשור בחידוש העבודה. נס זה הוא אות וביטוי לנס הכללי, שחזר ונתחדש קיום התורה והעבודה בישראל. על כן קבעו שיהיו כל שמונת הימים של נס זה, ימי הלל ושמחה על כל המערכה והצלת התורה בישראל. ומכיון שהתבטאות המערכה היתה בעיקרה בעבודת המקדש, וחידושה היה האות לנצחון במערכה. על כן הנס שאירע בחידוש העבודה, הוא היה הגורם לקביעת הימים לימי הודאה ושמחה על חידוש העבודה, וההצלה הגדולה שעמדה לישראל בקיום התורה ומצוותיה.

ברכת 'שעשה ניסים לאבותינו'

ברכת שעשה ניסים - לשבח

בלשון הגמרא (שבת כא:): ובנוסח 'על הניסים', נזכרו קביעת ימים אלו ל"ימי הלל והודאה". אמנם למעשה מצינו בגמרא (שם כג.) שיש גם חובה לברך "שעשה ניסים", שהיא ברכת השבח. ואם כן ימים אלו יש בהם גם חובה "לשבח". הרי לנו שהחובה בחנוכה - 'להודות להלל ולשבח'.

אלא דיש להבין לפי"ז, מה שלא נכלל השבח בלשון חז"ל, שימים אלו נקבעו להודות להלל ולשבח.

וביאור הדבר, משום שהודאה והלל הוא תקנה בעצם היום, שהם 'ימי הלל והודאה'. ודין הלל והודאה שנאמר בהו, הוא הלכה מחמת "עצם מהות היום". אבל החובה של לשבח, אינו חובה במהות היום. שלא נקבע היום לשבח, רק להלל והודאה. אלא ברכת השבח הוא חובה כללית, שתקנו לשבח ולברך על הנס. ואינו תקנה שתיקנו, שיהיו ימים אלו 'ימי שבח'.

ברכת שעשה ניסים מדין מי שנעשה לו נס

ויותר נראה לבאר, בגדרי ושרשי ברכת 'שעשה ניסים'. שאינה באה כלל, מצד קביעת הימים לימי חנוכה. ולא תיקנו ברכה זו, מצד תקנת חנוכה ומצוותיה. אלא ברכה זו היא חובת גברא מצד הלכות ודיני ברכות, מצד שהם ימי נס. ומתחייבים בברכה זו מצד עצם זכרון הנס, ולא מחמת תקנת חנוכה.

ויסוד לדברים אלו בדברי השאלות (פר' וישלח שאילתא כו), דהתם מבואר כי ברכת שעשה ניסים, הוא משורש הדין שנאמר ברואה מקום שנעשה בו נס, שצריך ליתן שבח והודאה למקום, ומברך ברוך שעשה ניסים במקום הזה. דהיינו משום שהמקום מזכיר לו הנסים, ולכן מתעורר לשבח את ה', וחלה עליו חובת ברכה.

זהו לשונו - 'דמחייבין בית ישראל לאודיי ולשבוחי קמיה שמיא בעידנא דמתרחיש להו ניסא וכו' וכד מטי דוכתא דאיתרחיש להו ניסא וכו' הרואה אותן צריך ליתן הודאה ושבח לפני המקום וכו' וכד מטי יומא דאיתרחיש ניסא לישראל כגון חנוכה ופורים מיחייב לברוכי ברוך אשר עשה ניסים לאבותינו בזמן הזה וכו' שנאמר ויאמר יתרו ברוך ה' וגו'.

דין ברכה זו של רואה מקום שנעשו בו ניסים, ילפי' לה בגמרא (ברכות נד.) מהאי קרא שנאמר ביתרו כאשר ראה את ישראל - 'ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים' (שמות יח-). דהיינו כשם שכשראה יתרו את העם שעמם התרחש הנס, נתן שבח והודאה למקום. כך כאשר אנו רואים את מקום הנס. אשר מזכיר לנו את המאורע, עלינו להתעורר לברך ולשבח את ה'. הרי שלמדו בגמרא ראיית מקום הנס, מראיית האנשים שנעשה להם נס.

ועי' בשו"ע (או"ח סי' ריח סעי' ו') בהג"ה - 'יש אומרים דהוא הדין אם רואה האדם שנעשה לו הנס מברך עליו כמו שמברך על המקום שנעשה בו הנס'. ומקור הדין הוא מהא דילפי' בגמרא דין הברכה מיתרו, [ועיי"ש בשעה"צ שמבאר בארוכה].

ובשאלות בא לבאר, שגם ברכת שעשה ניסים בזמן הזה, בנר חנוכה וקריאת המגילה היא מאותו שורש חיוב. שכשם שראיית בעל הנס, וראיית מקום הנס מחייבים ברכה ושבח, כמו כן זמן הנס, כאשר פוגעים בזמן, הוא ענין שמזכיר הנס, ומצד התעוררות הזמן, חייבים לברך שעשה ניסים'.

ובזה יבואר, שאין גדר שבח זה, תקנה שתיקנו מצד חובת היום, שביום זה יהיה גם שבח. אלא הוא

1 הרי לנו ג' ברכות, על מקום הנס 'שעשה ניסים לאבותינו במקום הזה'. ועל זמן הנס 'שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה'. ועל האדם שאירע לו נס 'שעשה ניסים לאדם הזה'. הן על המקום, הן על הזמן, הן על האדם. והם שלש החלוקות הידועות, 'עולם, שנה, נפש' שסימנם ע"ש"ן (ספר יצירה פ"ו).

נר חנוכה, נראה דאינה שייכת למצות הדלקת הנר, ואינה ברכה הנובעת ממצות חנוכה. ואף לדידהו, שורש חובת הברכה הוא מחמת עצם הפגיעה בנס, וכדברי השאילתות. אלא דס"ל, שהזמן כשלעצמו אין בו די לעורר זכרון הנס. ורק כאשר גם מדליק את הנר, או רואה את הנר. שאז הוא זמן זכרון ופרסום הנס, אז מתעורר לשבח ולהודות לה'. וחל עליו החובה לברך 'שעשה ניסים'.

והעולה לנו מכל זה, כי בימי החנוכה, נאמרו ג' סוגי הלכות. מצד 'מהות היום', מצד 'מצות היום', ומצד 'חובת גברא'.

ש"מהות היום", הוא 'ימי הלל והודאה'. וחובת אמירת הלל, והזכרת על הניסים בהודאה. הוא מצד תקנת וקביעת עצם מהות היום.

ועוד תיקנו 'מצות היום', והיא מצות הדלקת הנר, שהיא זכר לנס. וכן ריבוי הסעודות להני דעות שהובאו בפוסקים, הוא 'מצות היום'.

אמנם ברכת השבח 'שעשה ניסים לאבותינו', אינו אפילו בגדר 'מצות היום'. שאין זה כלל תקנה בהלכות חנוכה, שיהיה בימים אלו של חנוכה, ברכת שעשה ניסים. אלא הוא דין בהלכות ברכות, מצד חובת גברא, שכאשר האדם פוגע בזמן הנס, חל עליו חובת ברכה לשבח על הנס. והוא 'חובת הנס' ולא חובת החנוכה.

מחמת עצם זכרון הנס שמתעורר בימים אלו, וחל חובת גברא לשבח ולברך על הניסים. וגם אלמלא תיקנו את הימים לימים טובים של חנוכה. היה חל חובת ברכת שעשה ניסים, מצד עצם מאורע הנס. כשם שהרואה מקום שנעשה בו נס מברך שעשה ניסים, כך הפוגע בזמן שנעשה בו נס יש לו לשבח ולברך. ולכן לא אמרו, וקבעו "להודות להלל ולשבח", רק "להודות ולהלל". כי חובת ברכת השבח אינו מצד תקנת החנוכה, אלא חובה מחמת יום הנס. ובלשון חכמים בגמרא ובעל הניסים', אין מזכירים רק מה שתיקנו בתקנת ימי חנוכה, שימים אלו יהיו ימי הלל והודאה.

ימי החנוכה - זמן הנס

ומלשון השאילתות משמע שעצם יום זמן הנס הוא המחייב ברכת 'שעשה ניסים'. שכתב וכד מטי יומא' וכו' ואכן במאירי (מובא בשהע"צ ס' תרעו אות ג) מביא דעה, שמברכים שעשה ניסים על עצם הזמן. וז"ל - 'מי שאין לו להדליק ואינו במקום שאפשר לו לראות יש אומרים שמברך לעצמו שעשה ניסים ושהחיינו בכל הלילות והדברים נראים'. והיינו דסבירא להו, כדעת השאילתות, שהזמן והיום בעצמו, הוא מעורר זכרון הנס, ומחייב לברך ברכת 'שעשה ניסים'.

וגם לשיטת החולקים על דעה זו, דסבירא להו דברכת 'שעשה ניסים' הוא רק למדליק או לרואה

במחלוקת ב"ש וב"ה אם מוסיף והולך או פוחת והולך

וחד אמר טעמא דבית שמאי כנגד פרי החג וטעמא דבית הלל דמעלין בקדש ואין מורידין'.

צריך להבין במה נחלקו הני אמוראי דמערבא, אם לתלות טעם המחלוקת בימים הנכנסים והיוצאים או בסברת מעלין בקודש ופרי החג. [ולמה תליא סברת בית הלל ובית שמאי זה בזה, ודילמא טעמא דב"ש משום ימים הנכנסים וטעמא דב"ה משום מעלין בקודש, או איפכא.]

וכן צריך לדעת לפי שני הטעמים האמורים, במאי פליגי בית שמאי ובית הלל, משום מה

ביאור המחלוקת

בגמרא - (שבת כא:): 'תנו רבנן מצות חנוכה נר איש וביתו, והמהדרין נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין, בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך, ובית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך. אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי במערבא רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא, חד אמר טעמא דבית שמאי כנגד ימים הנכנסין, וטעמא דבית הלל כנגד ימים היוצאין,

הדלקת הנר היא רק על ציון חלק הנס שבאותו יום, ממילא הוספת הנרות של המהדרין באה בכדי לציין גם את הנס שהיה בשאר הימים.

אולם אם ההדלקה בכל יום באה על כללות הנס, אין מקום להוסיף נרות לציון שאר הימים שבלאו הכי ההדלקה אינה מיוחדת לציון חלק הנס שביום זה דווקא, אלא הוספת הנרות באה לרגל חשיבותו המסויימת של יום זה ומעלתו.

ביאור דעת מ"ד כנגד ימים הנכנסים

ונראה דהני תרי אמוראי במערבא, שנחלקו בביאור פלוגתא בית שמאי ובית הלל, נחלקו בעצם טעם ההוספה של המהדרין, בשני הביאורים האמורים.

דהמ"ד דס"ל דפליגי ב"ש וב"ה אם ההוספה היא כנגד ימים הנכנסים או כנגד ימים היוצאים, סבירא ליה שהדלקת הנר שבכל יום היא רק על חלק הנס של אותו היום עצמו, ומשום כך המהדרין בעו להדליק נרות גם על חלקי הנס שבשאר הימים של חנוכה, ובזה מובן שפיר ומדוייק לשון הגמרא 'כנגד ימים הנכנסים' כנגד ימים היוצאים, דהיינו שזה גופא כוונת הוספת הנרות, שמדליקים בכדי לציון גם את הימים הנכנסים או את הימים היוצאים.

ביאור דעת מ"ד כנגד פרי החג ומעלין בקודש

ומ"ד דס"ל דפליגי ב"ש וב"ה בטעם המהדרין אם הוא כנגד פרי החג או מטעם מעלין בקודש, סבירא ליה דכל יום ויום הדלקת הנר היא על כללות הנס של חנוכה, וממילא אין צורך להדר ולהוסיף נרות בכדי לציון את שאר הימים הנכנסים והיוצאים שבלאו הכי הוא מציינ בהדלקתו את כל הנס של כל שמונת הימים. וכל ההידור בהוספת נרות הוא רק משום תוספת הערך המיוחד והמעלה של ההדלקה של אותו היום, וב"ש יליף מפרי החג שכל יום שחוזרים ומדליקים הוא פוחת והולך בערכו, וממילא גם נרותיו פוחת והולך. ובית הלל סברי שמעלין בקודש וכל יום מצות הדלקתו צריכה להתקיים בתוספת מעלה, ולכן מוסיף והולך בהדלקתו. וכאשר יבואר להלן.

[והנה למ"ד הראשון שתלה סברתם כנגד ימים

העדיפו בית שמאי כנגד הימים הנכנסים ובית הלל כנגד הימים היוצאים, וכן למ"ד דפליגי במעלין בקודש ופרי החג, משום מה העדיפו בית שמאי את סברת פרי החג ובית הלל ס"ל דעדיף סברת מעלין בקודש.

עוד יש להבין הא גופא, דלכאורה הא דפרי החג פוחתין והולכין הוא בניגוד להאי הלכתא דמעלין בקודש.

גדר הוספת הנרות על פי הימים

והנה יש לחקור בעצם הענין של הוספת נרות כפי מספר הימים, מה טעמו ומשמעותו. דיש לפרשו בשני אופנים.

א. שבאים להדר ולציין בתוספת הנרות את מעלת היום הזה שההלל והשמחה בו יתירים על האחרים, ועל כן מדליקים בו יותר נרות, וככל שמרבים בנרות מורה על השמחה היתירה שביום זה.

ב. שאנו באים בתוספת זו להדר ולהדליק בכיכול גם את הנרות של הימים האחרים בכדי לפרסם הנס ולהלל גם על הימים הנוספים של ימי החנוכה.

גדר חובת הדלקת הנר כל יום

ונראה שהני תרי צדדי תלויים בחקירה יסודית ושרשית במהות הדלקת הנר שתיקנו חכמים להדליק בכל יום משמונת ימי החנוכה. דיש לומר שכוונת הדלקת הנר בכל יום היינו להדליק על היום המסויים הזה ולהלל ולהודות על חלק הנס שאירע ביום הזה, או דילמא שבכל יום מדליקים על כללות הנס כי בימי החנוכה היה הנס, ובעינין להדליק בכל יום על הנס שהיה בכל ימי החנוכה. כלומר האם כיון שהיה נס אחד גדול אין שייך לחלק, ובהכרח בכל יום מציינים את ההילול ופרסום הנס של כללות הנס. או דילמא שלמרות שהוא נס אחד, אולם בכל יום אין מציינים אלא את חלק הנס שבאותו יום וההדלקה באה על חלק הנס של היום הזה.

ובחקירה זו תלוי גם הספק האמור בטעם הוספת הנרות של המהדרין, דאם בכל יום עיקר

הנכנסים והיוצאים, אין שייך הנידון לפרי החג ומעלין בקודש, כיון שאין זו אותה מצווה החוזרת על עצמה, שהרי לדידה כל יום מדליק על אותו יום בלבד].

ביאור מחלוקת בית שמאי ובית הלל

ובביאור מחלוקת ב"ש וב"ה למ"ד דפליגי אם המהדרין מדליקים על הימים הנכנסים או כנגד ימים היוצאים, והיינו שנחלקו אלו מן הימים האחרים ראוי לצרף להדלקתו של היום, נראה דב"ש ס"ל דעדיף להוסיף כנגד הימים הנכנסים, שביום הראשון מדליק גם על כל הימים הבאים אחריו, ובשני מדליק על כל הבאים אחריו, וממילא נמצא שכל יום פוחת והולך. והטעם משום דס"ל שהימים שכבר עברו מאיתנו, אין טעם לחגוג עליהם היום, כי מאי דהוה הוה. אבל הימים העומדים לקראתנו ניתן לחגוג אותם, כיון שהם עדיין לפנינו ועוד לא הלכו מאתנו. ובית הלל ס"ל איפכא דהימים שכבר היו וכבר באו לידינו ועברו עלינו, עדיין נשאר בלב שמחת הנס וניתן למשוך את השמחה, אבל הימים שעדיין לא היו ולא הגענו אליהם, אין שייך לחגוג עליהם.

ביאור נוסף בפלוגת בית שמאי ובית הלל

יותר נראה לבאר שנחלקו ביסוד חובת ההדלקה בחנוכה.

דהנה כבר נתבאר במקו"א (בן מלך - חנוכה שיש בהדלקת הנרות גם זכר לנס לפרסומי ניסא, ובנוסף לזה יש בעצם ההדלקה משום חגיגת ושמחת הנס, כי ריבוי אור הוא אופן של שמחה וחגיגות [ודוגמא לדבר מצינו בגמרא (גיטין נז.) - 'ואכלו ושתו ואדליקו שרגי וכו' אמר מידחא קא חדו בי יהודאי'].

והנה בנס חנוכה היה שני תוצאות, וכמו שתיקנו בנוסח על הניסים - 'ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך', שנתפרסם כבוד ה' שעושה ניסים ונפלאות ומנצח במלחמות גבורים ביד חלשים רבים ביד מעטים, ובנס המנורה. וכן היה 'ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה'. שישראל נושעו מגזירות היוונים ונחו מאויביהם.

ונמצא שבהדלקת הנר שיש בו גם הילול ופרסום הנס וגם שמחה וחגיגות, באים לידי ביטוי שני עניינים אלו, שעל ידי ההילול ופרסום הנס אנו מתייחסים לחלק 'ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך'. ואילו החגיגות והשמחה שאנו מבטאים בהדלקת אור זו היא כנגד הישועה והפורקן שקמו לישראל באותה שעה.

ונראה שאף דתרוויהו איתנייהו, נחלקו בית שמאי ובית הלל מה הוא הענין היותר עיקרי בהדלקת הנרות, דלב"ש הזכר לנס שמבטא את כבוד השם וגודל מעשיו, הוא התוכן העיקרי שבתקנת ההדלקה. ולב"ה הדבר העיקרי בהדלקה הוא השמחה והחגיגות והתודה על חסדי ה' שגמלו עלינו.

ומעתה יבואר דמאחר דבית שמאי ס"ל שיעקר הדלקת הנרות הוא עבור הזכר לנס, ממילא שייך להדר ולהדליק דווקא על הימים הנכנסים, שמזכיר את הנס לקראת ביאת הזמן, בכדי שיהיה זכור לו בעת המאורע. אבל לאחר מכן הרי כבר עבר זמן הנס, ואין תועלת להזכירו. אולם בית הלל דס"ל שההדלקה היא בעיקרה ביטוי שמחה וחגיגה, אזי ענין זה שייך רק כשמדליק על הימים היוצאים, כיון שהשמחה והחגיגות נמשכים גם אחר זמן המאורע, אבל על הימים הנכנסים אין שייך להדליק, כי לפני זמן המאורע עדיין אין לו במה לשמוח.

התודה והברכה לידידנו הנעלים
שנטלו חלק בהוצאות גיליון זה

ברכת מזל טוב לידידנו הנכבד, מחשובי אברכי קהילתנו

הרב **יעקב בר"י פרוש** שליט"א
לרגל הולדת הבן למזל"ט

ברכת מזל טוב לידידנו הנכבד, מחשובי אברכי קהילתנו

הרב **שלמה קורנבליט** שליט"א
לרגל הכנס בנו לעול תורה ומצוות